

MENTEGETŐZŐ BEVEZETÉS LORD PALMERSTON LEVELEI ELÉ

A jegyzetíró zavarban van, mert egy olyan levelezési anyagot szeretne közreadni, amelynek háttéréről többé-kevésbé csak feltételezések közölhetők. És bár a feltételezések érdekesek, titokzatosak, mégiscsak feltételezések, s nem szolgálhatnak alapul történettudományi elemzéshez.

A tények maguk teremtenek műfajt.

Joggal kérdezheti az olvasó: mi indokolja e levelek közzétételét, és mi okozza titokzatosságukat?

Henry John Temple, Palmerston lordja (1784–1865) liberális (whig párti) politikus, több brit kormány, így az 1859. június 18-án alakult kabinet elnöke, aki külügyminiszterként is nemegyszer játszott meghatározó szerepet Anglia és ezáltal Európa politikai életében – részesévé vált egy szerelmi drámának... – és itt persze nyomban fölmerül a jegyzetíróban is: hisz ez is csak feltételezés, és itt van a kutyá elásva... Igaz, egy szerelmi dráma dokumentálása nem feladata az utókoroknak. Palmerston mindenesetre nem írhatta Lady Staffordnak, hogy „*az Ön magyar barátja, szerelme vagy pártfogoltja*” – hiszen ismerte Lord Granville-t, a Lady férjét, tudta, hogy négy életben maradt gyermekük van, ismerte az ötödik gyermek elvesztésének szomorú történetét, tudott mindent, ami miatt nyíltan írnia egy angol grófnő titkos szerelméről nem lett volna ildomos. A Ladyt mindezek persze még inkább kötötték, s kényszerítették is, hogy leveleiben csupán a legszükségesebbekre szorítkozzék. De már ez is feltételezés csupán, hiszen e levelezés egyoldalú – Palmerston nem őrizte meg Lady Anne hozzá írt sorait, erről a jegyzetíró angliai útjai során megbizonyosodott.

Ám e levelek történetéhez még valakinek a sorsa kapcsolódik, kinek akarata

éveken át befolyásolta a szerelmi drámát, és aki élethalálharcát vívta egy maga választotta azilumban – ahogy Adolf Thierry osztrák rendőrminiszter nevezte a döblingi tébolydát –, és ez a személy Széchenyi István volt.

Róla sokan és sokat írtak. Tény: 1857. május 1-jén az öreg Széchenyi azért küldte Londonba idősebbik fiát, Bélát, hogy ne kelljen személyesen hódolnia a magyarországi körútra készülő Ferenc József császár előtt. Ez volt a dráma első momentuma – minden további csak ebből következett.

A levelek közzétételét mindenekelőtt Palmerstonnak az osztrák–magyar kérdésről kifejtett álláspontja indokolja, mely dokumentálja, miképpen vélekedett egy európai nagyhatalom vezető politikusa a múlt század 50-es, 60-as éveiben közép-európai kis népek konfliktusairól.

A levelekben érintett személyek fontosabb életrajzi adatai:

Lady Anne Mackenzie Stafford (1829–1888) John Hay-Mackenzie egyetlen gyermeke és örököse, saját jogán Cromartie grófnője, Viktória királynő udvarhölgye. 1849. június 27-én kötött házasságot George Granville William Sutherland Leveson-Gowerrel, akitől öt gyermeke született. 1861-től Sutherland hercegnője. Széchenyi Bélához fűződő bizalmas kapcsolata 1870 körül szakadt meg. Élete végéig őrizte Széchenyi Béla és fiatalon elhunyt felesége, Erdődy Johanna grófnő (1846–1872) közös képét. E kép ma is hagyatékában található az itt közölt levelekkel együtt.

George Granville William Sutherland Leveson-Gower, a harmadik Sutherland herceg (1828–1892) Lady Anne Mackenzie férje. Diplomata. 1856-ban részt vett II.

Sándor orosz cár koronázásán, 1869-ben ő képviselte Angliát a Szezei-csatorna átadásakor. 1864-ben Garibaldi is kitüntette látogatásával a Stafford House-ban. Szeretett utazni, sokat járt külföldön.

Gróf Széchenyi Ödön (1839–1922) Széchenyi István kisebbik fia. Fiatalkorában a gépészet és a hajózás érdekelte, később a tűzoltás problémái foglalkoztatták. 1863-ban ő szervezte meg a pest-budai tűzoltóságot. 1874-ben Konstantinápolyba kapott meghívást az ottani tűzoltóság megszervezésére. Élete végéig ott élt. Erdemeiért pasa címet kapott.

Gróf Széchenyi Béla (1837–1918) Széchenyi István idősebb fia. Fiatalkorában nagy tette, hogy apja művét, a *BLICK*-et kicsempészte Angliába. Arisztokratákörökben sokat vártak tőle. 1858–59-ben azt suttozták: legyen ő a magyarok királya. Johann Kempen rendőrminiszter nem is felejtette el erről tájékoztatni őfelsége I. Ferenc József császárt. Apja halála után a fiatal Széchenyi gróf írt még egy ideig a *Times*ba, és gyakorta látogatta Lady Sutherlandet Londonban. 1861-

ben és 1865-ben országgyűlési képviselővé választották. Sokat utazott, járt Amerikában, Afrikában – szívesen hódolt vadászszenvedélyének. Oroszlánokra vadászott. 1870-ben házasságot kötött Erdődy Johanna grófnővel (1846–1872), aki második gyermekük születése után, 1872-ben gyermekágyi lázban meghalt. Béla gróf egyedül nevelte lányait. Politikai karrierje derékba tört. Geológiai kutatásokat végzett a Fertő-tónál, 1877-ben tudományos expedíciót szervezett a Távolságra Keletre. Útjáról 1880-ban tért vissza a magyar Ázsia-kutatás mindmáig legjelentősebb földtudományos kutatási eredményeivel, melyeket az expedíció később világhírűvé vált geológusa, Lóczy Lajos jóvoltából érhetett el. Erdemeiért elnyerte az Akadémia nagydíját, az MTA tiszteletbeli tagjává, a budapesti egyetem díszdoktorává választotta. 1900-ban koronőrnek nevezték ki. 81 éves korában halt meg.

Széchenyi István ekkor már 58 éve nem volt az élők sorában.

Fenyő Ervin

LORD PALMERSTON LEVELEI* LADY ANNE MACKENZIE STAFFORDNAK

Közzéteszi Fenyő Ervin

1

1858. július 9. Piccadilly 94¹

Kedves Lady Stafford,
megkockázta a szemtelen tolokodás látszatát, nem hallgathatom el, hogy Lady Palmerston² és jómagam milyen mélyen és mennyire őszintén Önnel és szeretteivel érzünk e szörnyű megpróbáltatás³ közepette, s mennyire reméljük, hogy lelki szilárdsága elviseli azt a csapást, melyet érzelmei melege oly fájdalmasan súlyosnak ítélhet.

* A levelek lelőhelye: Staffordshire Record Office. Leltári számuk: P/28/8/17.